

Ebeveynleşme ve Bilişsel Esneklik Değişkenlerinin Ergenlerde Tükenmişliği Yordayıcılığının İncelenmesi

Investigation of Parentification and Cognitive Flexibility Variables as Predictors of Adolescent Burnout

Ali KARATAŞ*, Binnaz KIRAN **

Öz: Bu araştırmanın amacı, ergenlerin ebeveynleşme yaşantılarının ve bilişsel esneklik düzeylerinin tükenmişlik düzeylerini ne derecede yordadığını incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, iki devlet ve iki özel olmak üzere dört lisede 2022-2023 eğitim öğretim yılında eğitim almakta olan 224 (% 54) kadın ve 191 (%46) erkek lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma modeli olarak genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çalışmada, “Kişisel bilgi formu”, “Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu”, “Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu” ve “Bilişsel Esneklik Ölçeği” olmak üzere toplam dört ölçme aracından elde edilen verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve adimsal regresyon analizi kullanılmıştır. Tükenmişliğin alt boyutları için yapılan analizler sonucunda, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ve bilişsel esnekliğin tükenmişliği yordadığı bulunmuştur. Aynı zamanda, yapılan regresyon analizinde, bilişsel esneklik, ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizliğin duyarsızlaşmayı yordadığı belirlenmiştir. Son olarak, bilişsel esneklik, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, öğrencilerin not ortalaması ve kardeş odaklı ebeveynleşmenin lise öğrencilerinin akademik yetkinlik düzeylerini anlamlı biçimde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynleşme, bilişsel esneklik, tükenmişlik, lise öğrencileri.

Abstract: The goal of this research is to determine to what extent adolescents' parentification experiences and cognitive flexibility levels predict their burnout levels. The study group of the research consists of 224 (54%) female and 191 (46%) male high school students studying in two state and two private high schools in the 2022-2023 academic year. The relational survey model, one of the general survey models, was used as the research model. In this study, Pearson product-moment correlation coefficient and stepwise regression analysis were used in the analysis of the data obtained from a total of four measurement tools: “Personal Information Form”, “Maslach Burnout Inventory-Student Form”, “Parentification Scale Adolescent Form” and “Cognitive Flexibility Scale”. As a conclusion of the analyzes made for the sub-dimensions of burnout, it was found that perceived unfairness from parentification and cognitive flexibility predicted burnout. Besides, in the regression analysis, it was specified that cognitive flexibility, parent-focused parentification, and perceived unfairness from parentification predict depersonalization. Finally, it was concluded that cognitive flexibility, parent-focused parentification, students' grade point average and sibling-focused parentification significantly predicted high school students' academic efficacy levels. Obtained results are discussed within the framework of the literature.

Keywords: Parentification, cognitive flexibility, burnout, high school students.

Giriş

Türkiye’de öğrenciler, akademik başarı ve sınav odaklı bir eğitim sistemi içerisinde bulunmaktadır. Özellikle lise öğrencileri bu sistem içerisinde yoğun ders ve zorlu bir yarış sürecine maruz kalmaktadır (Kutsal, 2009). Bununla birlikte lise süreci, öğrencilerin ergenlik dönemindeki değişimler, gelecek ve kariyer planlamaları ile kendilerinin ve çevrelerinin beklentilerini karşılayabilme düşüncesi gibi pek çok faktörden dolayı zorlu bir hal alabilmektedir (Acar ve Çakır, 2015). Öğrenciler, bu çok çeşitli çevresel faktörler ile başa çıkmakta zorlanabilmekte ve bu durum strese yol açabilmektedir. Yaşam sürecinde ortaya çıkan stres faktörleriyle başa çıkamadıklarında ise fiziksel ve duygusal bir tepki olarak tükenmişlik

*Sorumlu yazar, Uzm. Psk. Dan., Milli Eğitim Bakanlığı, Hatay-Türkiye, ORCID: 0000-0002-8155-638X, e-posta: alikaratas396@gmail.com

**Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Mersin-Türkiye, ORCID: 0000-0002-9027-2872, e-posta: binkiran2009@gmail.com

yaşayabilmektedir (Çapri, 2006). Tükenmişlik, öğrencilerin ruh sağlığını olumsuz etkileyen durumlardan biri olarak ifade edilebilir (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013a; Salavona, Schaufeli, Martinez ve Bresó, 2010). Tükenmişlik, ilk olarak Freudenberger (1974) tarafından bireyin enerji, güç ve kaynaklarına yönelik giderek artan taleplerde bulunulması sonucunda ortaya çıkan yılgınlık, bitkinlik veya yoğun bir yorgunluk durumu olarak tanımlanmıştır. Maslach ve Jackson (1981) tarafından yapılan bir başka tanıma göre ise tükenmişlik; uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları, olumsuz bir benlik algısının gelişmesiyle iş, yaşam ve diğer insanlara yönelik ortaya çıkan olumsuz tutumlarla karakterize olan fiziksel, duygusal ve zihinsel bir sendromdur. Okul tükenmişliği ise okulun ve aşırı eğitim taleplerinin öğrencilerde neden olduğu tükenmişlik sendromunu ifade eder (Aypay ve Sever, 2015). Öğrencilerin okuldaki çalışmalarına yönelik özkaynaklarının yetersizliği ve bu yetersizlik sonucunda kendi beklentileri ile ailelerinin ve çevrelerinin beklentileri arasındaki uyumsuzluğun tükenmişliği tetikleyebileceği söylenebilir (Kutsal ve Bilge, 2012). Lise döneminde bulunan ergenlerin akademik anlamda tükenmişlik yaşadığını ortaya koyan pek çok çalışma yer almaktadır (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013b; Gündoğan, 2019; Kutsal ve Bilge, 2012; Şeker ve Yavuzer, 2017; Uzun ve Kemerli, 2019).

Öğrencilerin okuldaki sorumluluklarının yanı sıra evde yerine getirmeleri gereken sorumluluk ve iş yükünün artması ve bunlarla başa çıkmada yaşanan zorluklar da onların tükenmişlik yaşama ihtimallerini artırabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerin yerine getirmesi gereken rol ve sorumlulukları çocuğun üstlenmesi olarak tanımlanan ebeveynleşme, öğrencilerin tükenmişliklerini arttıracak faktörlerden biri olarak ifade edilebilir. (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Ebeveynlerin rol ve sorumluluklarından vazgeçmeleri; çocukların odaklanma ve gelişimleri için gerekli kaynak ve yetenekleri aile sistemini dengede tutmak, yönetmek ve düzenlemek için kullanmalarına neden olabilmektedir (Borchet vd., 2021). Diğer bir deyişle, çocuklar kardeşlerine bakmak, diğer aile üyelerine bakma ve genellikle çocuğun yaşını, kaynaklarını ve yeteneklerini aşan düzeyde rol ve sorumlulukları yüklenme gibi yetişkin rollerini üstlenmek zorunda kalabilmektedirler (Hooper vd., 2011). Dolayısıyla, ebeveynleşen çocuklar, ailelerinin bakıcılık rolleri ve sorumluluklarının altında ezildikleri için gelişimsel görevleri yerine getirmekte zorlanabilir, bu durumun kendilerinin diğer yaşam rollerini tehdit ettiğini ve kendilerine haksızlık yapıldığını düşünebilirler (Borchet vd., 2021; Jurkovic, Morrell ve Thirkield, 1999). Bireylerden yerine getirmesi istenilen görevler yapabileceklerinin çok üstünde olduğunda zamanla özkaynakları ve yaşam enerjileri tükenebilmekte ve verimliliği azalabilmektedir (Ergin, 1993). Bununla birlikte ebeveynleşen bireylerin üstlendikleri rolden dolayı daha yüksek düzeyde stres (Karataş ve Gündüz, 2021; Majestic ve Eddington, 2019; Derikozis ve Wingsiong'nin, 2017) yaşadıkları ve bu stresle baş edilememesi durumunun tükenmişliğe neden olabileceği ifade edilmektedir (Seçer, Halmatov, Veyis ve Ateş, 2013).

Tükenmişlikle ilişkili olduğu düşünülen bir diğer değişken ise bilişsel esnekliktir. Bilişsel esneklik değişen durumlardan kaynaklanan taleplere yönelik bireyin bilişlerini yeniden düzenleyerek uygun tepkileri verme yetisi olarak ifade edilebilir (Spiro ve Jeng, 1990). Daha geniş bir anlamda bir bireyin herhangi bir durumda mevcut seçenekler ve alternatifler olduğunun farkına varması, mevcut duruma uyum sağlama konusunda esnek olma istekliliğidir. Martin ve Rubin (1995) bilişsel esnekliğin bireylerin her durumda nasıl davranacakları konusunda çeşitli seçenekleri olduğu anlamına geldiğini belirtmektedirler. Bilişsel esneklik, bireylerin çeşitli durumlara uyum kapasitesi anlamına gelse de bu uyum her zaman gerçekleşmeyebilir (Payne, Bettman ve Johnson, 1993). Yüksek bilişsel esnekliğe sahip bireyler, bir duruma daha kolay uyum sağlayabilirken bu yetinin düşük olduğu bireyler uyum konusunda zorluk çekebilmektedirler (Cox, 1980). Bilişsel esneklik az olduğunda ise esnekliğin tam tersi bir durum olan bilişsel katılık ortaya çıkmaktadır. Katılık; önceki durumlarda etkili olan eylemlerin, etkisiz oldukları yeni durumlarda ısrarla kullanılmaya çalışılmasıdır (Cañas, Fajardo ve Salmerón, 2006). Dolayısıyla bireyin değişen bir duruma tekrarlayan bir biçimde aynı tepkiyi vermesi mevcut kaynaklarını ve enerjisini tüketeceği, sonuç olarak da tükenmişliğe yol açabileceği söylenebilir (Arslan, 2018). Dalgın (2021), bir çalışmada, bilişsel esnekliğin genel anlamda tükenmişliğin ve özellikle de

zihinsel tükenmişliğin ortaya çıkmasını önleme konusunda koruyucu bir özellik olduğunu ortaya koymuştur.

Bazı durumlarda ergenler, çeşitli sebeplerle ebeveynlerin yerine getirmesi gereken rol ve sorumlulukları üstlenebilmektedirler. Ergenin, kendi gelişim döneminin üzerinde bulunan bu rol ve sorumlulukları uzun süre yerine getirmesi bireyde stres başta olmak üzere pek çok psikolojik soruna yol açabilmektedir (Akün, 2017; Karataş ve Gündüz, 2021). Ayrıca çocuğun yerine getirmesi gereken rol ve sorumluluklardan dolayı çocuğun akademik başarısı düşebilir (Nako, 2015). Diğer taraftan bireyler yaşadıkları yeni durumlarda bilişlerini daha esnek bir şekilde düzenleyerek, karşılaştıkları problemlerde farklı bakış açıları ve yeni çözümler üreterek daha az stres yaşayabilmektedirler (Altunkol, 2011). Ebeveynleşen çocukların, ailelerine yönelik daha fazla sorumluluk üstlenmeleri bununla birlikte akademik anlamda üst eğitim basamaklarına ve sınavlara hazırlanmaları bir arada değerlendirdiğinde daha fazla strese maruz kalabilir, kaynak ve enerjileri azalarak okul tükenmişliği yaşayabilirler. Bununla birlikte ebeveynleşen bireyler bilişsel esnekliği daha yüksek olan bireyler ise daha az okul tükenmişliği yaşayabilecekleri ileri sürülebilir. Ancak alan yazında, bu üç değişkenin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ebeveynleşen ergenlerin evden gelen talepler ile okulla ilgili artan taleplere karşı tükenmişlik yaşantılarıyla; yeni durumlara uyum sağlamak için alternatif çözüm yolları üretme ve içerisinde buldukları duruma farklı bakış açısı getirebilme becerileri olan bilişsel esneklik yetisinin nasıl bir ilişkisinin olduğunun henüz ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, okul psikolojik danışmanlarına aile temelli yaşanan okul tükenmişliği ve bu konuyla ilgili hazırlanacak müdahale programları için teorik anlamda katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın genel amacı ergenlerde ebeveynleşmenin ve bilişsel esnekliğin okul tükenmişliğinin alt boyutlarını yordayıp yordamadığının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, genel not ortalaması ve bilişsel esneklik, ergenlerin akademik tükenme, akademik duyarsızlaşma ve akademik yetkinlik düzeylerini anlamlı biçimde yordamakta mıdır?
2. Ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, genel not ortalaması ve bilişsel esneklik, ergenlerin akademik tükenme, akademik duyarsızlaşma ve akademik yetkinlik düzeylerini yordama gücü ne düzeydedir?

Yöntem

Bu bölümde, veri toplama araçları ve teknikleri, araştırmada toplanan verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu iki özel okul ve iki devlet okulunda 2022-2023 eğitim öğretim döneminde öğrenim görmekte olan 13-17 yaşları arasında 224 kadın (% 54) ve 191 erkek (%46), toplam 415 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Küme örnekleme, evrenin listelenmesinde güçlükle karşılaşıldığında birimler arası uzaklık fazla olduğunda kullanılması uygun görülen bir yöntemdir. Çalışma grubu seçilirken eşit seçilme şansı elemanlar arasında olmayıp kümeler eşit seçilme şansına sahip olmaktadır (Ergin, 1994). Çalışma grubu sınıf düzeyine göre değerlendirildiğinde, öğrencilerin 131'i (%31,6) 9., 153'ü (%36,9) 10., ve 131'i (%31,6) 11. sınıfta öğrenim görmektedir.

Veri toplama araçları

Araştırmanın verileri, iki ölçme aracı ve araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu aracılığıyla elde edilmiş olup, detaylar aşağıda belirtilmiştir.

Kişisel bilgi formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen Bu form ile öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri, anne ve babalarının öğrenim durumuna ilişkin temel bilgiler toplanmıştır.

Ebeveynleşme ölçeği ergen formu (EE-EF)

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin ebeveynleşme düzeylerini belirlemek için *Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu (EE-EF)* kullanılmıştır. Ölçek, Karataş, Uzun ve Gündüz (2022) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, toplam 29 madde ve “ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme”, “ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme”, “kardeş odaklı ebeveynleşme”, “ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik” ve “ebeveynleşmeden algılanan yarar” olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri, 5’li Likert tipte (Kesinlikle Katılmıyorum=1, Kesinlikle Katılıyorum=5) derecelendirilmiştir. Ölçek alt boyutlar olarak puanlanmakta ve ayrıca ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme alt boyutlarına ilişkin maddelerin toplanmasıyla ise ebeveyne yönelik ebeveynleşme puanı elde edilmektedir. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınan puanların artması, o alt boyutun düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Ölçeğin alt boyutları için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ebeveyne yönelik ebeveynleşme için .76 ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme için .78 kardeş odaklı ebeveynleşme için .83 ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik için .88 ve son olarak ebeveynleşmeden algılanan yarar için .91 olarak belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamında hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ise ebeveyne yönelik ebeveynleşme için .62 kardeş odaklı ebeveynleşme için .67 ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik için .68 ve son olarak ebeveynleşmeden algılanan yarar için .86 olarak saptanmıştır.

Maslach tükenmişlik envanteri-öğrenci formu (MTE-ÖF)

Ergenlerin okulla ilgili sorumlulukları yerine getirmelerine yönelik tükenmişlik düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Schaufeli, Martinez, Marques-Pinto, Salanova ve Bakker (2002) tarafından geliştirilmiştir. Türk kültürüne uyarlaması Çapri, Gündüz ve Gökçakan (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçek 13 madde ve 5’li likert tipi değerlendirilmeden oluşmaktadır. Ölçeğin okulla ilgili sorumluluklara karşı Tükenme, Duyarsızlaşma ve Yetkinlik olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışması sonucunda ölçeğin alt boyutları için Cronbach alfa katsayıları tükenme için .76, duyarsızlaşma için .82 ve yetkinlik için .61 olarak elde edilmiştir. Ayrıca ölçek için test tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanmış ve sırasıyla .76, .74 ve .70 olarak bulunmuştur. Ölçekte ergenlerin tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının yüksek olması yetkinlik alt boyutundan elde edilen puanların ise düşük olması ergenlerin daha yüksek düzeyde okula yönelik tükenmişlik yaşadıklarına işaret etmektedir. Yapılan bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik değerleri öğrencilerin okula yönelik tükenme boyutu için .74, duyarsızlaşma boyutu için .77 ve yetkinlik için .65 olduğu hesaplanmıştır.

Bilişsel esneklik ölçeği (BEÖ)

Ergenlerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları yeni durumlara uyum sağlama becerisi olan bilişsel esneklik düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Martin ve Rubin (1995) tarafından geliştirilmiştir. Türk kültürüne uyarlaması Çelikkale (2014) tarafından yapılmıştır. BEÖ, tek boyut ve 12 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçeğin maddeleri 6’lı Likert tipte (Kesinlikle Katılmıyorum=1, Kesinlikle Katılıyorum=6) şeklinde derecelendirilmiştir. Özgün ölçekte yer alan 2. Madde faktör yükü uygun olmadığından ölçeğin Türkçe formunda yer almayıp Türkçe form 11 maddeden meydana gelmektedir. Özgün ölçeğin uyarlama çalışması sonucunda üç farklı örneklem üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda Cronbach alfa katsayıları .74, .73, .75 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bilişsel esneklik ölçeği için test tekrar test güvenilirliği .98 ve ölçeğin orijinal İngilizce formu ile Türkçe formu arasındaki korelasyon .88 olarak bulunmuştur. Ölçekte yer alan 2, 3, 6 ve 10. maddeler ters puan verilerek hesaplanmaktadır. Ölçekten elde edilen puanların yüksek olması ergenleri günlük yaşamlarında karşılaştıkları yeni durum ve sorunlarda daha esnek davranma ve alternatif seçenekler üretme konusunda daha istekli olduklarına işaret

etmektedir. Yapılan bu araştırmada elde edilen Cronbach alfa katsayısının ise .76 olduğu belirlenmiştir.

İşlem

Araştırmanın yürütülebilmesi için öncelikle Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 06.06.2022 tarihli ve 2022/229 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır. Ardından, çalışma grubuna uygulama yapabilmek amacıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Veri toplama araçları sınıf ortamında, araştırmacı tarafından uygulanmış ve yalnızca gönüllü öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir. Uygulama sırasında kullanılan ölçeklerin sıra etkisinin önüne geçmek amacıyla ölçekler karışık sıralar ile çoğaltılıp dağıtılmıştır.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde öncelikle tüm ölçeklerden elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Bu amaçla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Değişkenlerin çarpıklık katsayıları -1,232 ile 1,364 arasında ve basıklık -1,378 ile 0,755 arasında değişmektedir. Verilerden elde edilen çarpıklık ve basıklık katsayılarının +1 ve -1 değer aralığında bulunmasının ideal olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu katsayıların +2 ile -2 değer aralığında olmasının da kabul edilebilir olduğu ifade edilmektedir (Karaltı, 2006). Daha sonra yordayıcı değişkenler (ebeveyleşmenin alt boyutları, bilişsel esneklik, not ortalaması) ve yordanan değişkenler (tükenmişliğin alt boyutları) arasındaki ilişkilerin doğrusallığı SPSS programında saçılma grafiği aracılığıyla incelenmiştir. Uç verileri saptamak amacıyla yapılan Mahalanobis testi sonucunda uç veriye rastlanmamıştır. Ardından araştırmada yer alan değişkenlerin birbirleri arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı ve yordayıcı değişkenlerin tükenme, duyarsızlaşma ve yetkinlik düzeylerini yordamadaki katkılarını belirleyebilmek için adimsal (stepwise) regresyon analizi her bir yordanan değişken için ayrı ayrı yapılmıştır.

Bulgular

Tükenmişlik ve alt boyutları (yetkinlik, duyarsızlaşma, tükenme) ile öğrencilerin not ortalamaları, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, bilişsel esneklik arasındaki ilişkiye ait Pearson korelasyon katsayıları Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1

Ebeveynleşme Değişkenleri, Bilişsel Esneklik ve Tükenmişlik Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

| Faktörler | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
|-----------|--------|--------|-------|--------|---------|-------|-------|--------|-------|
| 1. TKM | - | | | | | | | | |
| 2. DYS | 0,65* | - | | | | | | | |
| 3. YTK | -0,33* | -0,41* | - | | | | | | |
| 4. BE | -0,22* | -0,18* | 0,42* | - | | | | | |
| 5. ORT | -0,08 | -0,09* | 0,18* | 0,16* | - | | | | |
| 6. EOE | -0,01 | -0,08 | 0,14* | 0,03 | -0,08 | - | | | |
| 7. KOE | 0,02 | -0,01 | 0,12* | -0,02 | -0,19* | 0,37* | - | | |
| 8. EAY | -0,01 | -0,05 | 0,15* | 0,10** | -0,12** | 0,48* | 0,39* | - | |
| 9. EAA | 0,17* | 0,16* | -0,06 | -0,21* | -0,01 | 0,19* | 0,17* | -0,09* | - |
| M | 78,93 | 23,01 | 16,69 | 27,27 | 13,16 | 48,63 | 12,6 | 11,04 | 15,89 |
| SS | 14,40 | 5,56 | 4,84 | 8,31 | 4,80 | 7,87 | 3,36 | 3,79 | 4,63 |

Not. TKM: Tükenme; DYS: Duyarsızlaşma; YTK: Yetkinlik; BE: Bilişsel esneklik; ORT: Öğrencilerin not ortalaması; EOE: Ebeveyn odaklı ebeveynleşme; KOE: Kardeş odaklı ebeveynleşme; EAY: Ebeveynleşmeden algılanan yarar; EAA: Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik.

*p<0,01

**p<0,05

Tablo 1’de görüldüğü gibi tükenme ile ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ($r= 0,17, p<0,01$), Duyarsızlaşma ile ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ($r= 0,16, p<0,01$), arasında pozitif yönde; tükenme ve bilişsel esneklik ($r= 0,22, p<.01$) ve duyarsızlaşma ve bilişsel esneklik ($r=0,18, p<0,01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yetkinlik ile ebeveyn odaklı ebeveynleşme ($r= 0,14, p<0,01$), kardeş odaklı ebeveynleşme ($r= 0,12, p<0,01$), ebeveynleşmeden algılanan yarar ($r= 0,15, p<0,01$), öğrencilerin not ortalaması ($r= 0,18, p<0,01$), ve bilişsel esneklik ($r= 0,42, p<0,01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgulara göre lise öğrencilerinin bilişsel esneklikleri azaldıkça ve ebeveynleşmeden algıladıkları adaletsizlik arttıkça tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeyleri artmaktadır. Bununla birlikte, lise öğrencilerinin ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, not ortalamaları ve bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça yetkinlik algıları artmıştır.

Tükenmenin yordayıcıları olarak ebeveynleşme değişkenleri, bilişsel esneklik, öğrencilerin not ortalaması değişkenlerine ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 2’de sunulmaktadır. Tablo 2’de yer verilen adımsal regresyon sonuçları incelendiğinde, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ve bilişsel esnekliğin ergenlerde okula yönelik tükenmeyi anlamlı bir biçimde yordadıkları görülmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) dikkate alındığında, sırasıyla bilişsel esneklik ($\beta= -0,187$), ebeveynleşmeden algılanan adaletsizliğin ($\beta= 0,131$) lise öğrencilerinin tükenme düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir. Diğer taraftan, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar ve öğrencilerin not ortalamalarının lise öğrencilerinin tükenme düzeylerini anlamlı bir biçimde yordamadığı belirlenmiştir. Tablo 2’de sunulan adımsal regresyon analizi bulgularına göre lise öğrencilerinin tükenme düzeyini en fazla yordayan değişken olarak bilişsel esneklik tek başına toplam varyansın %4’ünü açıklamaktadır. Bilişsel esneklik ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ise ortak olarak toplam varyansın %6’sını açıklamaktadır ($R= 0,250$; $R^2 = 0,062$).

Tablo 2

Tükenmenin Yordayıcıları Olarak Ebeveynleşme Değişkenleri, Bilişsel Esneklik, Öğrencilerin Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

| Model | Değişkenler | B | SH _B | β | <i>t</i> | R | R ² | F |
|-------|--|--------|-----------------|---------|----------|-------|----------------|---------|
| 1 | Sabit | 22,045 | 1,395 | - | 15,806* | 0,215 | 0,046 | 19,968* |
| | Bilişsel Esneklik | -0,127 | 0,028 | -0,215 | -4,469* | | | |
| 2 | Sabit | 19,590 | 1,661 | - | 11,792* | 0,250 | 0,062 | 7,153* |
| | Bilişsel Esneklik | -0,110 | 0,029 | -0,187 | -3,829* | | | |
| | Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik | 0,126 | 0,047 | 0,131 | 2,675* | | | |

* $p<0,01$.

Tablo 3’de yer verilen adımsal regresyon sonuçları incelendiğinde ise ebeveyn odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ve bilişsel esnekliğin ergenlerde okula yönelik duyarsızlaşmayı anlamlı bir biçimde yordadıkları görülmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) dikkate alındığında, sırasıyla ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ($\beta= 0,150$), bilişsel esneklik ($\beta= -0,141$) ve ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin ($\beta= -0,102$) lise öğrencilerinin duyarsızlaşma düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir. Diğer taraftan, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar ve öğrencilerin not ortalamalarının lise öğrencilerinin duyarsızlaşma düzeylerini anlamlı bir biçimde yordamadığı belirlenmiştir.

Tablo 3’de sunulan adımsal regresyon analizi bulgularına göre lise öğrencilerinin duyarsızlaşma düzeyini en fazla yordayan değişken olarak bilişsel esneklik tek başına toplam varyansın %3’ünü açıklamaktadır. Bilişsel esneklik ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik birlikte toplam varyansın %4’ünü açıklamaktadır. Bilişsel esneklik, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ve ebeveyn odaklı ebeveynleşme ise ortak olarak birlikte toplam varyansın %5’ini açıklamaktadır ($R= 239$; $R^2= 0,057$).

Tablo 3

Duyarsızlaşmanın Yordayıcıları Olarak Ebeveynleşme Değişkenleri, Bilişsel Esneklik, Öğrencilerin Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

| Model | Değişkenler | B | SH _B | β | <i>t</i> | R | R ² | F |
|-------|--|--------|-----------------|---------|----------|-------|----------------|---------|
| 1 | Sabit | 15,172 | 1,150 | - | 13,188* | 0,176 | 0,031 | 13,211* |
| | Bilişsel Esneklik | -0,085 | 0,023 | -0,176 | -3,635* | | | |
| 2 | Sabit | 13,181 | 1,371 | - | 9,617* | 0,217 | 0,047 | 6,911* |
| | Bilişsel Esneklik | -0,072 | 0,024 | -0,149 | -3,017* | | | |
| | Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik | 0,102 | 0,039 | 0,129 | 2,629* | | | |
| 3 | Sabit | 14,404 | 1,485 | - | 9,702* | 0,239 | 0,057 | 4,388* |
| | Bilişsel Esneklik | -0,068 | 0,024 | -0,141 | -2,875* | | | |
| | Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik | 0,118 | 0,039 | 0,150 | 3,000* | | | |
| | Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme | -0,070 | 0,033 | -,102 | -2,095* | | | |

* $p < 0,01$.

Ergenlerde yetkinliğin yordayıcıları olarak düşünülen öğrencilerin not ortalamaları, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ve bilişsel esnekliğe ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 4’de sunulmaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) dikkate alındığında, sırasıyla bilişsel esneklik ($\beta= 0,396$), not ortalaması ($\beta= 0,152$) kardeş odaklı ebeveynleşme ($\beta= 0,122$), ve ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin ($\beta= 0,094$) lise öğrencilerinin yetkinliğini anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Diğer taraftan, ebeveynleşmeden algılanan yarar ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik değişkenlerinin lise öğrencilerinin yetkinlik düzeylerini anlamlı şekilde yordamadıkları belirlenmiştir. Tablo 4’de sunulan adımsal regresyon analizi bulgularına göre, bilişsel esneklik lise öğrencilerinin yetkinlik düzeylerini yordayan en önemli değişken olarak tek başına toplam varyansın %17’sini açıklamaktadır. Bilişsel esneklik ve kardeş odaklı ebeveynleşme birlikte toplam varyansın %19’unu açıklamaktadır. Bilişsel esneklik, kardeş odaklı ebeveynleşme ve öğrencilerin not ortalaması ise toplam varyansın %21’ini açıklamaktadır. Bilişsel esneklik, kardeş odaklı ebeveynleşme, öğrencilerin not ortalaması ve ebeveyn odaklı ebeveynleşme ortak olarak toplam varyansın %22’sini açıklamaktadır ($R= 0,470$; $R^2= 0,221$).

Tablo 4

Yetkinliğin Yordayıcıları Olarak Ebeveynleşme Değişkenleri, Bilişsel Esneklik, Öğrencilerin Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

| Model | Değişkenler | B | SH _B | β | t | R | R ² | F |
|-------|-----------------------------|--------|-----------------|-------|---------|-------|----------------|---------|
| 1 | Sabit | 3,876 | ,939 | - | 4,125* | 0,419 | 0,176 | 88,044* |
| | Bilişsel Esneklik | 0,179 | 0,019 | 0,419 | 9,383* | | | |
| 2 | Sabit | 2,331 | 1,072 | | 2,173* | 0,438 | 0,192 | 10,82* |
| | Bilişsel Esneklik | 0,180 | 0,019 | 0,422 | 9,526* | | | |
| | Kardeş Odaklı Ebeveynleşme | 0,089 | 0,031 | 0,129 | 2,903* | | | |
| 3 | Sabit | -0,303 | 0,132 | - | -0,229* | 0,462 | 0,214 | 11,144* |
| | Bilişsel Esneklik | 0,170 | 0,019 | 0,399 | 9,014* | | | |
| | Kardeş Odaklı Ebeveynleşme | 0,109 | 0,031 | 0,157 | 3,526* | | | |
| | Not Ortalaması | 0,035 | 0,011 | 0,151 | 3,338* | | | |
| 4 | Sabit | -1,144 | 1,383 | - | -0,827* | 0,470 | 0,221 | 3,953* |
| | Bilişsel Esneklik | 0,169 | 0,019 | 0,396 | 8,960* | | | |
| | Kardeş Odaklı Ebeveynleşme | 0,085 | 0,033 | 0,122 | 2,561* | | | |
| | Not Ortalaması | 0,035 | 0,010 | 0,152 | 3,371* | | | |
| | Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme | 0,056 | 0,028 | 0,094 | 1,988* | | | |

* $p < 0,01$.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ergenlerin ebeveynleşme yaşantılarının ve bilişsel esneklik düzeylerinin tükenmişlik düzeylerini ne derecede yordadığını incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bilişsel esneklik, ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizliğin duyarsızlaşmayı yordadığı belirlenmiştir. Ayrıca, bilişsel esneklik, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, öğrencilerin not ortalaması ve kardeş odaklı ebeveynleşmenin ergenlerin yetkinlik düzeylerini anlamlı biçimde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde ergenlerin ebeveynleşme düzeyleri, bilişsel esneklik ve tükenmişlik değişkenlerini birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan çalışmada ergenlerin tükenme ve duyarsızlaşma düzeylerine ilişkin benzer bulgular elde edildiğinden bulgular birlikte tartışılmıştır.

Elde edilen ilk bulgu; ergenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin tükenmişliğin alt boyutu olan tükenme ve duyarsızlaşma değişkenlerini anlamlı biçimde yordadığı şeklindedir. Alan yazın incelendiğinde ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak bilişsel esneklik ve tükenmişlik değişkenlerinin farklı yaş grupları açısından incelendiği çalışmalar dikkat çekmektedir. Khorshidi ve Bozorgi (2019) hemşirelerin bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça evlilik yaşantılarında daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıklarını bulmuşlardır. Dalgın (2021) tarafından yapılan başka bir çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça fiziksel, duygusal, zihinsel ve genel tükenmişlik düzeylerinin azaldığını belirtmiştir. Mesleki tükenmişlikle ilgili yapılmış başka bir çalışma da Salvador (2005) iş talepleri, işe yönelik kaynaklar ve bilişsel esnekliğin çalışanların mesleki tükenme, mesleğe yönelik duyarsızlaşma düzeylerini anlamlı şekilde yordadığını belirlemişlerdir. Öğrencilik bir iş ve öğrencilerde birer çalışan olmasa da psikolojik perspektiften öğrencilerin yerine getirmesi gereken aktiviteler işe benzemekte bu nedenle öğrencilik “iş” olarak tanımlanabilmektedir (Schaufeli ve Taris, 2005). İş yaşamında olduğu gibi öğrencilerinde okulda yerine getirecekleri çalışmalara yönelik kapasitelerinin yetersiz olması, öğrencinin yerine

getireceği görevlere yönelik kaynaklarıyla ilgili beklentileri, okulla ilgili aile ve çevresinin beklentileri arasındaki uyumsuzluk ve çocuğun yaşadığı baskı ve stresin okulda tükenmişlik yaşamasına neden olabileceği ifade edilmektedir (Kiuru, Aunolo, Nurmi, Leskinen ve Salmelo-Aro, 2008). Bununla birlikte lise çağındaki ergenlerin yaşadıkları tükenmişlik sonucunda okulu aksatma, derslerden sıkılma, derslere karşı ilgisiz olma gibi okula duyarsızlaşabilmektedirler (Aypay ve Eryılmaz, 2011). Diğer taraftan bireylerin yeni yaşam koşullarına uyum sağlamalarını kolaylaştıran özelliklerin biri bilişsel esnekliktir (Güleç, 2020). Bilişsel esneklik bireylerin yeni ve beklenmedik durumlarda uyum sağlayabilmek ve yeni çözümler üretebilmek amacıyla bilişlerini düzenlemesi olarak ifade edilmektedir (Ionescu, 2011). Tüm bu bilgiler ele alındığında, lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça okulun taleplerine ve çevrenin talepleri için bilişlerini daha esnek bir biçimde düzenleyip okulun gerekliliklerini yerine getirirken yeni çözüm yolları üretmelerinin öğrencilerin daha az tükenme ve duyarsızlaşma yaşacağı bulgusunu destekler niteliktedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguya göre ergenlerin ebeveynleşmeden algıladıkları adaletsizlik ile okula yönelik tükenme ve duyarsızlaşmayı anlamlı bir biçimde yordamaktadır. Bir başka ifadeyle lise öğrencileri ebeveynleşme yaşantısının kendilerinin diğer yaşam rollerini veya görevlerini yerine getirmelerine engel olduğunu düşündüklerinde yani ebeveynleşme yaşantılarından dolayı adaletsizlik duygusu hissettiklerinde daha yüksek düzeyde okul tükenmişliği ve okula karşı duyarsızlaşma yaşadıkları belirlenmiştir. Alan yazın incelendiğinde ergenlerin ebeveynleşmeden algıladıkları adaletsizlik ile okula yönelik tükenme ve duyarsızlaşmayı inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, Bülbül (2014)'ün yürüttüğü bir çalışmada lise döneminde anne ve babalarıyla ilişkilerini olumlu olarak algılayan ergenlerin, bu dönemde karşılaştıkları değişim ve güçlüklerle daha kolay uyum sağlayabileceklerini, anne ve babalarıyla ilişkilerini olumsuz olarak algılayan ergenlerin ise daha fazla uyum ve davranış sorunu sergileyebileceklerini ifade etmiştir. Yine, Kutsal ve Bilge (2012) lise öğrencilerinin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin okul tükenmişliğini anlamlı şekilde yordadığını belirtmişlerdir. Yapılan bazı çalışmalarda ergenlerin aile içerisinde üstlendikleri rol ve görevlerde eşitlik ve karşılıklık hissetmeleri daha düşük psikolojik sıkıntılar yaşamalarıyla ilişkili bulunmuştur. Bir başka ifadeyle aile içerisinde rol ve görevlerin adaletsiz bir biçimde paylaştırıldığını düşünen ergenler daha fazla psikolojik sıkıntı yaşayabilmektedir (East, Weisner ve Reyes, 2006; Kuperminc, Wilkins, Jurkovic ve Perilla, 2013).

Ergenlik döneminde çocuğun bir takım ebeveyn rollerini üstlenmesi ve bunları deneyimlemesi sağlıklı görülmektedir (Arnett, 2001). Ancak ebeveynleşme durumunda çocuk aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kendi ihtiyaçlarını arka plana atabilir veya bu rol ve sorumlulukları almaya zorlanabilir (Chase, 1999; Jurkovic, Morrel ve Thirkield, 1999). Tüm bu bilgiler ışığında normal koşullarda lise öğrencileri ebeveynlerinden bakım ve destek görmesi gereken bir dönem içerisinde bulunmaktadırlar. Lise döneminde bulunan öğrencilerin okuldan sonra arkadaşlarıyla sosyalleşmek, bir kursa katılmak gibi pek çok kendi yaşına uygun rol ve sorumlulukları üstlenmesi uygun görülmektedir. Buna karşın çocuğun anne babasıyla ve diğer aile üyelerine bakım sağlaması ve ebeveynlerinin rol ve sorumluluklarını üstlenmesi sebebiyle kendi sosyal, duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayacağını düşünmesi okula yönelik tükenmişlik ve okulla ilgili aktivitelere yönelik duyarsızlaşma düzeyini artırabileceğini destekler niteliktedir.

Bu bulgu ile ilişkili olarak çalışmada lise öğrencilerinin ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyleri duyarsızlaşma düzeylerini negatif yönde anlamlı biçimde yordamaktadır. Lise öğrencilerinin akademik duyarsızlaşması öğrencilerin derslerden zihinsel olarak uzaklaşması; okulla ilgili aktivitelere karşı ilgisinin azalması olarak ifade edilebilir (Hu ve Schaufeli, 2009). Borchet, Lewandowska-Walter, ve Rostowska (2017) ebeveynleşme durumunda lise öğrencilerinin bir takım rol ve sorumlulukları yerine getirdikleri için bu durumun özsayılarını yükselttiği, ayrıca kendiyile ilgili olumlu özellikleri ve inançları artıran bir savunma mekanizması şeklinde işlev

görebileceğini belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle ebeveyn sorumluluklarını yerine getiren lise öğrencileri kendilerini bu rolle özdeşleştirerek akademik anlamda ilgilerini yüksek tutmaya çalıştıkları söylenebilir. Ayrıca daha önceki bulgudan yola çıkarak lise öğrencilerinin ebeveynleşme düzeylerinden ziyade ebeveynleşme yaşantılarından adaletsizlik algılamaları öğrencilerin akademik tükenmişlik veya akademik duyarsızlaşma düzeylerini arttırabileceği söylenebilir.

Araştırma da elde edilen diğer bir bulgu ise lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerinin öğrencilerin akademik yetkinlik algılarını anlamlı şekilde yordamasıdır. Ayrıca akademik yetkinliği yordayan değişkenler içerisinde en önemli yordama katkısını bilişsel esnekliğin yaptığı saptanmıştır. Alan yazın incelendiğinde bilişsel esneklik ile akademik yetkinlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Akçay Özcan ve Kıran Esen, 2016; Çelikkale, 2014; Esen, Özcan ve Sezgin, 2017). Ateş ve Sağar (2021) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan bir başka çalışmada bilişsel esneklik, duygu düzenleme becerileri ve psikolojik sağlamlığın genel özyeterliliği anlamlı bir biçimde yordadığı ve bilişsel esnekliğin özyeterliliği yordamada en önemli katkıyı sunduğu ifade edilmiştir. Bilişsel esneklik farklı problemlere değişik stratejilerle çok yönlü bakma (Stevens, 2009) ve alternatif yollar bularak tek bir çözüm yoluna saplanıp kalmama olarak değerlendirildiğinde (Garcia-Garcia, Barceló, Clemente ve Escera 2010) bilişsel esnekliği yüksek lise öğrencilerinin akademik anlamda kendilerini daha yetkin algılayacakları söylenebilir.

Lise öğrencilerinin kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlayan etkenlerden biri, not ortalamalarının yükselmesi olarak bulunmuştur. Ancak, daha üst düzey bir eğitim kurumuna girebilmek ve başarılı olabilmek için sürekli yüksek notlara ve çeşitli sınavlardaki başarıya ihtiyaç duymak, öğrenciler üzerinde ciddi bir baskı oluşturabilir. Bu durum, tükenmişlik hissi yaratarak öğrencilerin enerjisini tüketebilir (Aypay ve Sever, 2011). Bir başka ifadeyle akademik başarı arttıkça lise öğrencilerinin kendilerini daha yetkin olarak algıladıkları ve yerine getirmeleri gereken akademik gerekliliklerin üstesinden daha kolay gelebileceklerine inanmalarını sağlayabilir. Bu sayede not ortalaması yüksek öğrencilerin akademik yetkinlik inancının yüksek olmasının daha az akademik tükenmişlik yaşamalarında katkı sağlayacağı söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde, Şeker ve Yavuzer (2017) akademik başarısını zayıf olarak algılayan lise öğrencilerinin; okula karşı ilgi kaybı yaşadıkları, ders çalışmaktan ve aileden kaynaklı olarak tükenme yaşadıkları, öğretmen tutumlarından sıkılıp bunaldıkları ve okula yönelik kendilerini yetersiz hissettiklerini saptamışlardır. Alan yazında yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde de hem lise öğrencilerinin akademik başarılarının hem de algıladıkları başarılarının yükselmesi daha yüksek akademik yetkinlik algılamaları ile ilişkili olduğu görülmektedir (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013b; Kaya, 2020; Kutsal ve Bilge, 2012; Sever ve Aypay, 2011; Salmela-Aro ve diğerleri, 2008).

Araştırmanın son bulgusu, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme ve ebeveynleşmeden algılanan yarar değişkenlerinin ergenlerin akademik yetkinliklerini pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamasıdır. Ebeveynleşmenin algılanan yararı açısından ele alındığında verilen rol ve sorumlulukların çocuğun beceri ve kapasitesine uygun olması, çocuğun çabalarından dolayı aile içerisinde söz sahibi olması veya çabalarından ötürü takdir edilmesi, verilen sorumlulukların kardeşler arasında paylaşılması gibi unsurlar ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarından koruyarak (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 2013; Chase, 1999; Köyden ve Uluç 2018; Minuchin vd., 1967; Jurkovic vd., 1999) çocuğun gelişimine olumlu katkılar sunabilmektedir. Aile sisteminde belirli bakım işlevlerini ve rollerini yerine getiren ve aynı zamanda tipik “yetişkin benzeri” görevleri yerine getiren çocukların ve ergenlerin kendilerini takdir edilmiş, önemli, gerekli ve iyi hissetme duygusuna sahip olabileceği öne sürülmektedir (Hooper, L’Abate, Sweeney, Ganesini, ve Jan-kowski, 2014). Borchet, Lewandowska-Walter ve Rostowska, (2017) yürüttükleri çalışmada ergenlerin üstlendikleri roller ve sorumlulukları yerine getirdiklerinde ebeveynleşmeden algılanan yararın artabileceği böylece kişinin benlik saygısı ve

benlik imajının olumlu bileşenleri olan öz-yeterlik ve yeterlilik duygularını yükselebileceğini bulmuşlardır. Yine Titzman, (2012) tarafından yapılan başka bir çalışmada ebeveynlere yönelik araşsal ebeveynleşme düzeyi artıkça ergenlerin öz yeterlilik algılarının arttığı bulunmuştur. Meichenbaum, (2007) ebeveyn odaklı ve kardeş odaklı ebeveynleşmede erken yaşta karşılaşılan stresli yaşam olaylarının üstesinden gelinmesi daha sonra bunlarla daha iyi biçimde başa çıkılmasını sağlayacağını ileri sürmüştür. Elde edilen bilgilerden hareketle bu çalışmada elde edilen bulguların tamamının alan yazınla uyumlu olduğu söylenebilir.

Bu çalışma sonucunda, lise öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ve ebeveynleşmeden algıladıkları adaletsizliğin lise öğrencilerinin tükenme düzeylerini anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Diğer taraftan, bilişsel esneklik ve ebeveynleşmeden algılanan adaletsizliğe ek olarak ebeveyn odaklı ebeveynleşme lise öğrencilerinin akademik etkinliklere duyarsızlaşma düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı belirlenmiştir. Ergenlerin ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar, not ortalamaları ve bilişsel esneklik düzeylerinin akademik yetkinlik algılarını anlamlı bir biçimde yordadığı saptanmıştır. Çalışma sonuçlarını daha genel bir şekilde ifade edilecek olursa ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme yalnız başına lise öğrencilerinin akademik anlamda tükenme ve duyarsızlaşma yaşamalarına neden olmamakta ancak ebeveynleşme yaşantılarından dolayı haksızlığa uğradıklarını düşündüklerinde akademik tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeyleri arttığı saptanmıştır. Bunun aksine belli bir miktar ebeveynleşme yaşantısı ve ebeveynleşmeden yarar algılanması ile öğrencilerin not ortalamalarını yüksek olması lise öğrencilerinin akademik yetkinlik algısını yükselterek tükenmişliği azalttığı bulunmuştur. Son olarak lise öğrencilerinde bilişsel esnekliğin akademik tükenme, akademik duyarsızlaşma, akademik yetkinlik alt boyutlarının tamamının en önemli yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Elde edilen bu sonuçlar lise öğrencilerinin sağlıklı bir şekilde üst eğitim kurumlarına hazırlanmaları ve okulla ilgili gereklilikleri sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri açısından önemli görülmektedir. Bu nedenle okullarda çalışan psikolojik danışmanların, parçalanmış aile çocukları, çeşitli sebeplerle ebeveynleri ayrı olan ebeveynleşmiş öğrencileri tespit ederek bu öğrencilere ve velilere ebeveynleşme yaşantıları konusunda farkındalıklarını artırmak amacıyla sınıf içi seminer ve etkinliklerin yapılması önerilmektedir. Ebeveynleşmeden algıladıkları adaletsizlik düzeyi yüksek olan ergenlerle okul psikolojik danışmanlarının bireyle ve grupta psikolojik danışma oturumları düzenlemeleri faydalı olacaktır. Bununla birlikte özellikle ebeveynleşen bireylere yönelik bilişsel esnekliklerini arttırmaya yönelik hazırlanacak psikoeğitim çalışmaları ve müdahale çalışmalarına yer verilmesi öğrencilerin akademik tükenmişlik yaşamalarının azaltılmasında yararlı görülmektedir.

Yapılan çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini Hatay'ın Samandağ ilçesinde yer alan iki özel lise ve iki devlet lisesinden elde edilen veriler üzerinden yürütülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmaların farklı örneklem gruplarında, farklı aile yapılarını, farklı kültürleri de dahil ederek yapılması ebeveynleşme yaşantısının öğrencilerin okul tükenmişliği ile ilişkisinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bir başka sınırlılık ise yapılan çalışma yalnızca nicel veriler toplanarak yapılmış olmasıdır. Nicel ve nitel çalışmaların bir arada ele alındığı karma desen çalışmalarının kullanılmasının alan yazına daha sağlıklı bilgiler sağlayacaktır. Son olarak yapılan çalışmada lise öğrencilerinin ebeveynleşme yaşantılarının okul tükenmişliği ile ilişkisi incelenmiştir. Alan yazında ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin kişiler arası ilişkilerinden kaynaklanan tükenmişlik düzeyini ölçen bir ölçüm aracının geliştirilmesinin alana katkı sağlayacağı vurgulanabilir.

Etik Kurul Onay Bilgileri (The Ethical Committee Approval)

Bu çalışma, Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 06.06.2022 tarihli ve 2022/229 sayılı kararı ile araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Yazarlar, bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulduğunu ve yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini beyan etmişlerdir.

Çıkar Çatışması (Conflict of Interest)

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek (Financial Support)

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Kaynaklar

- Acar, H. ve Çakır, M. A. (2015). Lise öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi: Yeşilova ilçesi örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 152-168.
- Akçay Özcan, D. ve Kıran Esen, B. (2016). Ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ile özyeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 1(1), 1-8.
- Akün, E. (2017). Çocukluktaki ebeveynleşme yaşantılarının özellikleri ve birey üzerindeki etkileri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 219-246.
- Altunkol, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ile algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden erişilmiştir (Tez No. 299899).
- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development*, 8(2), 133–143. <https://doi.org/10.1023/A:1026450103225>
- Arslan, N. (2018). Psikolojik danışmanlarda tükenmişlik: Nitel araştırma örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 1005-1021. <https://doi.org/10.26466/opus.419320>
- Ateş, B., ve Sağar, M. E. (2021). Üniversite öğrencilerinde bilişsel esneklik ve duygu düzenleme becerilerinin internet bağımlılığı üzerindeki yordayıcı rolü. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 87-102. <https://doi.org/10.29065/usakead.887799>
- Aypay, A. ve Eryılmaz, A. (2011). Lise öğrencilerinin derse katılmaya motive olmaları ile okul tükenmişliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(21), 26-44.
- Aypay, A. ve Sever M. (2015). School as if a workplace: Exploring burnout among high school students. *Journal of Theory and Practice*, 11(2), 460-472.
- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., & Rostowska, T. (2017). The Relationship between the experience of parentification and self-esteem among young adults. *Polish Journal of Social Science*, 11(1), 99-113.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. (1973). *Invisible loyalties: reciprocity in intergenerational family therapy*. Harper & Row.
- Bülbül, A. (2014). *Ergenlerin algılanan anne baba tutumları ile yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden erişilmiştir (Tez No. 358813).

- Cañas, J. J., Fajardo, I., & Salmeron, L. (2006). Cognitive flexibility. *International Encyclopedia of Ergonomics and Human Factors*, 1, 296-301. <https://doi.org/10.13140/2.1.4439.6326>
- Chase, N. D. (1999). *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification*. Sage.
- Cox, K. S. (1980). *The Effects of second-language study on the cognitive flexibility of freshman university students*. (Doctoral dissertation), The Ohio State University, Columbus.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik Ölçeği'nin Türkçe Uyarlama Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 62-77. <https://doi.org/10.17860/efd.24817>
- Çapri, B., Gündüz, B. ve Gökçakan, Z. (2011). Maslach tükenmişlik envanteri-öğrenci formu (MTE-ÖF)' nin türkçe'ye uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 134-147.
- Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013a). Lise öğrencilerinde tükenmişliğin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü ve algılanan akademik başarı değişkenlerine göre incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-24.
- Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013b). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 201-218.
- Çelikkale, Ö. (2014). Bilişsel esneklik ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 339-346. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3466>
- Dalgın, M. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik ve mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden erişilmiştir (Tez No. 694875).
- Derikosiz, E., & Wingsion, A. (June, 2017). *Childhood parentification and adulthood depression and anxiety*. Paper Presented at the Canadian Psychological Association Conference. University of Windsor.
- East, P. L., Weisner, T. S., & Reyes, B. T. (2006). Youths' caretaking of their adolescent sisters' children: Its costs and benefits for youths' development. *Applied Developmental Science*, 10, 86-95. https://doi.org/10.1207/s1532480xads1002_4
- Ergin, C. (1993). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması. R. Bayraktar, İ. Dağ (Ed). *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi ve Türk Psikologlar Derneği Yayını* (ss. 143-154) içinde. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, D. Y. (1994). Örneklem türleri. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 91-102.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30(1), 159-165. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4560.1974.tb00706.x>
- Garcia-Garcia, M., Barceló, F., Clemente, I., & Escera, C. (2010). The role of the dopamine transporter DAT1 genotype on the neural correlates of cognitive flexibility. *The European Journal of Neuroscience*, 31(4), 754-60. <https://doi.org/10.1111/j.1460-9568.2010.07102.x>
- Güleç, S. (2020). Lise öğrencilerinde bilişsel esneklik ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide yaşam amaçlarının aracı rolü. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(1), 27-35.
- Gündoğan, S. (2019). Lise öğrencilerinin okul tükenmişliklerinin sosyal destek ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 25-49. <https://doi.org/10.26466/opus.552366>
- Hooper, L. M., DeCoster, J., White, N., & Voltz, M. L. (2011). Characterizing the magnitude of the relation between self-reported childhood parentification and adult psychopathology: A meta-analysis. *Journal of Clinical Psychology*, 67(10). <https://doi.org/10.1002/jclp.20807>
- Salvador, C. (2005). *The relationship between burnout and cognition in a South African metal manufacturing company*. (Master's thesis), North-West University, Potchefstroom.
- Hooper, L. M., L'Abate, L., Sweeney, L. G., Giansini, G., & Jan-kowski, P. J. (2014). *Models of psychopathology: Generational processes and relational roles*. Springer.

- Hu, Q., & Schaufeli, W. B. (2009). The factorial validity of the maslach burnout inventory–student survey in china. *Psychological Reports, 105*(2), 394-408. <https://doi.org/10.2466/PR0.105.2.394-408>
- Ionescu, T. (2011). Exploring the nature of cognitive flexibility. *New Ideas in Psychology, 30*(2), 190-200. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2011.11.001>
- Jurkovic, G. J., Morrell, R., & Thirkield, A. (1999). Burdened children: theory, research, and treatment of parentification: guidelines for researchers and clinicians. In D. C. Nancy (Eds.), *Assessing childhood parentification: guidelines for researchers and clinicians* (92- 113). Sage Publications.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A., & Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 30*(2), 245-257. <https://doi.org/10.1023/A:1010349925974>
- Karataş, A., Uzun, N. B. ve Gündüz, B. (2022). Ebeveynleşme ölçeği ergen formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*(50), 167-182.
- Karataş, A. ve Gündüz, B. (2021). Ebeveynleşme ile depresyon, kaygı, stres arasındaki ilişkide benliğin ayrılaşmasının aracı rolü. *OPUS International Journal of Society Researches, Eğitim Bilimleri Özel Sayısı, 4453-4481*. <https://doi.org/10.26466/opus.883816>
- Karaatlı, M. (2006). Verilerin düzenlenmesi ve gösterimi. Ş. Kalaycıoğlu (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (ss. 3-47) içinde. Asil.
- Kaya, S. (2020). *Ergenlerde okul tükenmişliği ve akademik başarı: Akademik dayanıklılığın düzenleyici rolü*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden erişilmiştir (Tez No. 634283).
- Khorshidi, G., & Bozorgi, Z. D. (2019). Relationship of dark triad of personality, sexual assertiveness and cognitive flexibility with marital burnout in female nurses. *Iranian Journal of Nursing Research, 14*(1), 65-71.
- Kıran Esen, B., Bozkur, B. ve Cengiz, Ö. (2020). Üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri, belirsizliğe tahammülsüzlük ve özyeterliliklerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 28*(6), 2401-2409. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.702233>
- Kıran-Esen, B., Özcan, H. D. ve Sezgin, M. (2017). High school students' cognitive flexibility is predicted by self–efficacy and achievement. *European Journal of Education, 3*(2), 143-151. <https://doi.org/10.5281/zenodo.244470>
- Kiuru, N., Aunolo, K., Nurmi, J. E., Leskinen, E., & Salmelo-Aro, K. (2008). Peer group influence and selection in adolescent's school burnout. *Merrill-Palmer Quarterly, 54*(1), 23-55. <https://doi.org/10.1353/mpq.2008.0008>
- Köyden, D. ve Uluç, S. (2018). Ebeveynleşme ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide cinsiyetin ve ebeveynleşmeden algılanan yararın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 33*(81), 28-38.
- Kuperminc, G. P., Wilkins, N. J., Jurkovic, G. J., & Perilla, J. L. (2013). Filial responsibility, perceived fairness, and psychological functioning of Latino youth from immigrant families. *Journal of Family Psychology, 27*(2), 173–182. <https://doi.org/10.1037/a0031880>
- Kutsal, D. (2009). *Lise öğrencilerinin tükenmişliklerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden erişilmiştir (Tez No. 258331).
- Kutsal, D. ve Bilge, F. (2012). Lise öğrencilerinin tükenmişlik ve sosyal destek düzeyleri, *Eğitim ve Bilim, 37*(164), 283-297.
- Majestic, C., & Eddington, K. M. (2019). The impact of goal adjustment and caregiver burden on psychological distress among caregivers of cancer patients. *Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer, 28*(6), 1293-1300. <https://doi.org/10.1002/pon.5081>
- Martin, M. M., & Rubin, R. B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological Reports, 76*, 623-626. <https://doi.org/10.2466/pr0.1995.76.2.623>

- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2(2), 99-113. <https://doi.org/10.1002/job.4030020205>
- Meichenbaum, D. (2007). Stress inoculation training: A preventative and treatment approach. In P.M. Lehrer, R. L. Woolfolk, & W.S. Sime (Eds.), *Principles and practice of stress management* (pp. 497-517). New York: Guilford.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guemey, B. G., Rosman, B. L., & Schumer, F. (1967). *Family of the slums: An explorations their structure and treatment*. Basic Books.
- Nako, N. (2015). *Factors influencing academic engagement and achievement: Exploration of impact of parentification and poverty in adolescents' student-teacher relationship*. (Doctoral dissertation), Western Michigan University, Kalamazoo.
- Payne, J. W., Bettman, J. R., & Johnson, E. J. (1993). *The adaptive decision maker*. Cambridge University Press.
- Połomski, P., Peplińska, A., Lewandowska-Walter, A., & Borchet, J. (2021) Exploring resiliency and parentification in Polish adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(21), 11454. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111454>
- Salanova, M., Schaufeli, W., Martínez, I., & Bresó, E. (2010). How obstacles and facilitators predict academic performance: The mediating role of study burnout and engagement. *Anxiety, Stress and Coping*, 23(1), 53-70. <https://doi.org/10.1080/10615800802609965>
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., E., & Nurmi, J. E. (2008). The role of educational track in adolescents' school burnout: A longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*, 78(4), 663-689. <https://doi.org/10.1348/000709908X281628>
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M., & Jokela, J. (2008). Does school matter? The role of school context in adolescents' school-related burnout. *European Psychologist*, 13(1), 12-23. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.13.1.12>
- Salvadore, C. (2005). *The relationship between burnout and cognition in a south african metal manufacturing company*. (Master's thesis), Potchefstroom University, Potchefstroom.
- Schaufeli, W. B., Matinez, I. M., Marquez-Pinto, A., Salanova, M., & Bakker, A. B. (2002). Burnout and engagement in university students: A cross-national study. *Journal of Cross-Cultural Studies*. 33, 464– 481. <https://doi.org/10.1177/0022022102033005003>
- Schaufeli, W. B., & Taris, T. W. (2005). The conceptualization and measurement of burnout: Common ground and worlds apart. *Work & Stress*, 19(3), 256–262. <https://doi.org/10.1080/02678370500385913>
- Seçer, İ., Halmatoc, S., Veyis, F. ve Ateş, B. (2013). Okul tükenmişlik ölçeğinin türk kültürüne uyarlanması: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *Turkish Journal of Education*, 2(2), 16-27. <https://doi.org/10.19128/turje.181057>
- Spiro, R. J., & Jehng, J. C. (1990). Cognitive flexibility and hypertext: Theory and technology for the nonlinear and multidimensional traversal of complex subject matter. In D. Nix and R. J., Spiro (Eds.), *Cognition, education, and multimedia: Exploring ideas in high technology* (pp. 163-205). Erlbaum.
- Stevens, A. D. (2009). Social problem -solving and cognitive flexibility: Relations to social skills and problem behavior of at risk young children. Seattle Pacific University.
- Şeker, G. ve Yavuzer, Y. (2017). Ergenlerde okul tükenmişliğinin yordayıcısı olarak akademik kontrol odağı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 919–935. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.299266>
- Titzmann, P. F. (2012). Growing up too soon? Parentification among immigrant and native adolescents in Germany. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(7), 880-893. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9711-1>
- Uzun, K. ve Kemerli, Ş. (2019). Ergenlerde okul tükenmişliğinin yordayıcısı olarak akılcı olmayan inançlar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 10-26.

Extended Abstract

Introduction

In our country, students are in an education system focused on academic success and examination. In this system, especially high school students are exposed to an intense course and a challenging race process (Kutsal, 2009). However, the high school process can be challenging due to many factors such as the changes in the adolescence period of the students, their future and career planning, and the thought of meeting the expectations of themselves and their environment (Acar & Çakır, 2015). Students may have difficulty coping with these various environmental factors and may experience stress. When they cannot cope with the stress factors that arise in the life process, they may experience burnout as a physical and emotional reaction (Çapri, 2006). Burnout can be expressed as one of the situations that negatively affect students' mental health (Çapulcuoğlu & Gündüz, 2013a; Salavona, Schaufeli, Martinez, & Bresó, 2010).

Burnout was first defined as a state of intimidation, exhaustion or intense fatigue resulting from increasing demands on the energy, power and resources of the individual (Freudenberger, 1974). In another definition made by Maslach and Jackson (1981), burnout; It has been defined as a physical, emotional and mental syndrome characterized by prolonged fatigue, feelings of helplessness and hopelessness, and negative attitudes towards work, life and other people with the development of a negative self-perception. School burnout, on the other hand, refers to the burnout syndrome caused by the school and excessive educational demands in students (Aypay & Sever, 2015). It can be said that the inadequacy of students' own resources for their studies at school and the incompatibility between their own expectations and the expectations of their families and environments as a result of this inadequacy may trigger burnout (Kutsal & Bilge, 2012).

In addition to the responsibilities they have to fulfill at school, the increase in the responsibilities they have to fulfill at home and the difficulties in coping with them can increase the likelihood of students experiencing burnout. In this context, one of the factors that can increase students' burnout can be expressed as parentification. Parentification, in the broadest sense, is the child's assuming the roles and responsibilities that parents should fulfill (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973). Parentification can cause children to use the resources and skills necessary for their development to balance, manage and regulate the family system (Borchet, Lewandowska-Walter, Połomski, Peplińska, & Hooper, 2021). In other words, children may have to take on adult roles such as caring for siblings, caring for other family members, and taking on roles and responsibilities that often exceed the child's age, resources and abilities (Hooper et al., 2011). Therefore, parentified children may have difficulty in fulfilling developmental tasks as they are overwhelmed by their families' caregiver roles and responsibilities (Borchet, Lewandowska-Walter, Połomski, Peplińska, & Hooper, 2021; Jurkovic, Morrell et al. Thirkield, 1999). When individuals are given responsibilities that are beyond their abilities, this may cause their personal resources and life energy to be depleted and, ultimately, productivity to decrease over time (Ergin, 1993). Research shows that people who experience parentification by assuming a parental role within the family often perceive high levels of stress (Karataş and Gündüz, 2021; Majestic and Eddington, 2019; Derikozis and Wingsong'nin, 2017). Having failure in coping with this stress may cause burnout in high school students (Seçer, Halmatov, Veyis, & Ateş, 2013).

Parentification can increase individuals' risk of experiencing burnout, and some qualities they have can reduce their likelihood of experiencing burnout. While individuals with high cognitive flexibility can adapt to a situation more easily, individuals with low cognitive flexibility may have difficulty in adapting (Cox, 1980). Cognitive flexibility can be expressed being aware of various options and alternatives in any situation, as well as being open to adapting to the current

circumstances. In other words, it means that individuals have various choices about how to behave in every situation (Martin & Rubin, 1995). When cognitive flexibility is low, cognitive rigidity, which is the opposite of flexibility, occurs. Rigidity; it is persistently trying to use actions that were effective in previous situations, even though they are ineffective in new situations (Cañas, Fajardo, & Salmerón, 2006). Therefore, it can be said that the individual's repetitive response to a changing situation will consume his existing resources and energy, and as a result may lead to burnout (Arslan, 2018).

When the studies on parentification and burnout are examined, no study in which these concepts are discussed together has been found in the literature. In addition, with the burnout experiences of parentified high school students against the demands from home and the increasing demands related to school; It is seen that the relationship of cognitive flexibility, which is the ability to produce alternative solutions to adapt to new situations and to bring a different perspective to the situation they are in, has not yet been addressed. For this purpose, answers to the following questions were sought:

1. Do high school students' levels of parent-focused parentification, sibling-focused parentification, perceived benefit from parentification, perceived unfairness from parentification, grade point averages, and cognitive flexibility significantly predict academic burnout, academic depersonalization, and academic efficacy levels?
2. What is the predictive power of high school students' levels of parent-focused parentification, sibling-focused parentification, perceived benefit from parentification, perceived unfairness from parentification, grade point averages and cognitive flexibility levels of academic burnout, academic depersonalization, and academic efficacy?

Method

This study is a relational survey model to determine the relationship between high school students' parentification, cognitive flexibility levels and burnout levels. Relational screening method is a research method that tries to determine whether two or more variables change together, and if the variables change together, it shows how this change occurs (Karasar, 2011). The study group of the research consists of 415 high school students. Cluster sampling method is used in the research. Cluster sampling is a method that is considered appropriate to be used when the distance between units is large, and when there is difficulty in listing the universe. While the study group is selected, the equal chance of being selected is not among the elements, and the clusters have an equal chance of being selected (Ergin, 1994). The Parentification Scale Adolescent Form was used to determine the parentification levels of high school students, the Maslach Burnout Inventory-Student Form (MBI-SF) was used to determine the burnout levels, and the Cognitive Flexibility Scale (CFS) was used to determine the cognitive flexibility levels. Then, in order to examine relationships between variables the Pearson Correlation Coefficient was conducted, and a stepwise regression analysis was performed separately for each predicted variable to determine the power of the predictor variables in predicting exhaustion, depersonalization, and competence levels.

Result and Discussion

As a result of this study, it was found that high school students' cognitive flexibility and perceived unfairness from parentification together significantly predicted 6% of high school students' burnout levels. On the other hand, in addition to cognitive flexibility and perceived unfairness from parentification, parent-focused parentification together significantly predicted 5% of high school students' levels of depersonalization to academic activities. Finally, it was found that high school students' levels of parent-focused parentification, sibling-focused parentification, and perceived benefit from parentification, grade point averages and cognitive flexibility significantly predicted 22% of their academic efficacy perception levels. As a result of stepwise regression, it

was found that cognitive flexibility was the most important predictor of all sub-dimensions of academic burnout, academic depersonalization, and academic efficacy in high school students. When the literature was examined, it can be stated that the findings obtained were compatible with the findings of other studies conducted with the literature.

If the results of the study are to be expressed in a more general way, parent-focused parentification and sibling-focused parentification alone do not cause high school students to experience academic burnout and depersonalization. When high school students perceive that they have been wronged because of their parentification experiences, their academic burnout and depersonalization levels increase. On the contrary, it has been found that a certain amount of parentification experience and the perception of benefit from parentification, and the high grade point averages and cognitive flexibility of the students, increased the perception of academic competence of high school students and reduced burnout.

These results are considered important in terms of preparing high school students for higher education institutions in a healthy way and fulfilling the school-related requirements in a healthy way. For this reason, it is necessary for psychological counselors working in schools to identify children from broken families and parentified students whose parents are separated for various reasons. In addition, it is important to organize in-class seminars and activities in order to raise awareness of these students and their parents about their parentification experiences. It would be beneficial for high school students and school counselors who have a high level of perceived unfairness from parentification to organize individual and group counseling sessions. In addition, psycho educational studies and intervention studies that will be prepared to increase the cognitive flexibility of individuals who become parentified child are considered beneficial in reducing the academic burnout of students.